

Herbergiers en hun herbergen en café's te Stavoren in het begin van de 17e en in 18e eeuw

*Dit is een bewerking van twee artikelen die eerder
zijn verschenen in 't Stavers Krantsie, jaargang 31 (2016),
gevolgd door een overdruk uit het boek 'Staveren ó Staveren'.*

Inleiding

Over de herbergen in het oude Stavoren is een enkele keer het een en ander geschreven. Het eerste deel van dit samengestelde bericht gaat over het begin van de 17^e en in de loop van de 18e eeuw. Het tweede deel gaat over de periode van de 18^e en de 19e eeuw.

Voor dit artikel zijn oudere bronnen doorzocht en zijn de namen van de herbergen, hun eigenaren, de uitbaters en de vermoedelijke locaties gereconstrueerd. Herbergen zijn er geweest vanaf de oudste tijden en ze kwamen en verdwenen. In de 17e eeuw zijn in ieder geval zeven herbergen te traceren, wat op zich niet vreemd is in een havenstad. We beperken ons in dit artikel tot een beknopt verslag.

In de vroege geschiedenis van Staveren zullen kooplieden en reizigers voor de nacht onderdak hebben gezocht in het nabij gelegen klooster.

Echter toen de handel zich ontplooipte, maar ook de tegenstellingen tussen stad en klooster verscherpte, zochten de kooplieden nachtverblijf dicht bij de plaats waar de handel zich afspeelde.

Een ontmoetingsplaats bij uitstek was dan vanzelfsprekend de herberg.

De pas opgeheven veemarkt van Sneek was een goed voorbeeld hiervan, de handel in het midden, maar de plaats waar afgerekend werd en de belevenissen van de dag doorgenomen, onder het gent van iets vloeibaars, waren de herbergen rond de randen van de markt.

In oude archieven van Staveren wordt in 1344 de naam van Replier de Tavernier genoemd, blijkbaar eigenaar van een taveerne=herberg.

Het verhaal uit 1421 maakt duidelijk dat er niet alleen geslapen en gegeten werd in een herberg,

"De schout van Staveren zat eens met een priester in een herberg, toen de broer van de rentmeester van Friesland vergezeld van vier soldaten binnentrad met de bedoeling deze priester, tegen wien hij iets had, te slaan. De schout die de geestelijke beschermen wilde, werd toen neergestoken en zou zonder pantser dat hij tot zijn geluk droeg, stellig zijn omgebracht."

Deze rentmeesters soldaten sloegen een waardin bont en blauw louter uit roofzucht. Ook nu greep de schout in maar helaas de schuldigen bleven ongestraft, de macht van de schout bleek niet sterk genoeg. Jammer voor ons zijn de plaatsen van oude herbergen en taveernes, waar ze stonden, vóór het jaar 1600 (nog) niet gevonden.

Herbergen in het stadscentrum

Herberg "De Witte Swaen" ten zuiden van de Kerksteeg.

De herberg "De Witte Swaen" stond even ten zuiden van de vroegere kerksteeg naar de Nicolaaskerk aan de Delft, de tegenwoordige Voorstraat ter hoogte van nummer 79. Aan de achterzijde grensde de herberg aan het pad naar de school met "vrije" uitgangen naar zowel het kerkhof als de kerksteeg. Hoe lang de herberg dan al bestaat is niet bekend. De school, naast de kerktoren, heeft hier in ieder geval tot begin 19e eeuw gestaan.

Adolf Engelbrecht en Anna Jans herbergiers in "De Witte Swaen".

Op 2 februari 1631 kopen Frans Eikema, secretaris te Stavoren en zijn vrouw Bely Mells voor 2.200 carolus gulden van **Adolff Engelbrecht** en zijn vrouw **Anne Jans** een "huijs en stede" in het Noordooster

kwartier van de stad “alwaer **de Witte Swaen** uitt is hangende”. De huidige bewoners mogen het huis nog tien jaar huren voor 65 gulden per jaar. Hoewel zijn beroep helaas niet wordt genoemd wordt aangenomen dat Adolf herbergier was.

De buurman en burger Allert Gerrits aan de zuidzijde protesteert vergeefs tegen deze verkoop ².

Aan de noordzijde woont Evert Jans. Daarna zwijgen de bronnen enkele jaren.

Christiaan Thomas Juwema en Debora Wijnbrugge.

De volgende herbergier is **Christiaan Thomas Juwema**, afkomstig van Leeuwarden.

Hij was aanvankelijk **apotheker** en ging op 5 oktober 1620 te Leeuwarden en op 19 oktober in Groningen als Christianus Juwema in ondertrouw met **Debora (van) Wijnbrugge** van Groningen. Zij trouwden op 11 november 1620 in de hervormde kerk te Leeuwarden. Mogelijk was zij afkomstig van de plaats Wijnbrugge in Baden-Wurtemberg.

In 1625 wonen zij nog in Leeuwarden als zij worden genoemd in een hypotheekakte over de verkoop van een huis aan de Visman Wijnbrugge voor 1.200 gdl samen. Gezien zijn achternaam was dit vermoedelijk familie van Debora ³.

Op 5 februari 1627 verklaren Jan Jaspers en Sibrich Jacobs, echtelieden te Leeuwarden, 18 gulden en 14 stuivers verschuldigd te zijn wegens verkochte en geleverde waren, alsmede nog te vorderen arbeidsloon van Christiaan en Debora, tegenwoordig wonende binnen Stavoren ⁴. Het echtpaar is dus rond 1626 naar Stavoren verhuisd, maar het is niet duidelijk of zij dan direct als herbergiers bekend waren.

“Op huijden den 11e octobris anno 1634 compareerde Chrijstian Thomas Juwema, harbargier in “De Witte Swaen”, die welcke verclaerde hoedat de magistraet deser stede hem wel ende duegdelijck betaelt hadde alle alsulcke verteringh als voor datum deses tot last van de stadt tot sijn huijse verteert ende gevallen is, weshalven de magistraet bedanckende ende mits desen quiterende. Belovende onder verbant sijnder goederen de magistraet neffens dien meer niet te maenen dan desen papier van quitantie. t^oirconde sijn hant hieronder beneffens de secr. gestelt op dato ut supra”.

Ondertekend door: F ⁴⁴ Eikema p. ma. Chrijstiani ²⁶ Thomas Juwema. Dit betekent dat Chistiaan 26 jaar oud was. Vermoedelijk wordt echter 36 bedoeld.

Op 9 december 1635 treedt Crystiaen Thomas Juwema, nu wel als **herbergier** te Stavoren, op als eiser tegen plaatsgenoot Focke Wybrants Cuyper en in 1638 behandelt het plaatselijke gerecht van Stavoren de zaak tussen Trijntie Jacobsdr, weduwe van wijlen Claas Claesz Kruijs, wijncoopster binnen Stavoren als eiser, tegen Crijstiaen Thomas Juwema herbergier in de **Witte Swaen**, als gedaagde. Ook hier zal de zaak zijn gegaan over achterstallige betalingen ⁵.

Tenslotte hangt op 30 mei 1639 de zaak tussen Agge Wypckes Loijter, burger en biersteeker in Stavoren, tegen Crijstiaen Thomas Juwema en Debora Wijnbrughe.

Gezien de functie van Agge zal het nu wel zijn gegaan over achterstallig afdragen belasting. Het plaatselijke gerecht te Stavoren doet geen uitspraak ⁶.

Christiaan en Debora overleden voor 1 mei 1641 blijkens de volgende acte voor het gerecht van Stavoren.

Op 28 augustus 1641 wordt namelijk de zaak behandeld tussen de gemene crediteuren van wijlen Crijstiaen Thomas Juwema en Debora Wijnbrughe in tijden echtelieden en herbergiers binnen Stavoren. De nagelaten goederen van de echtelieden worden door Gertruijd en Eijbel Crijstiaens ten voordeel van de crediteuren geabandonneerd. Vermoedelijk zijn dit twee van de kinderen.

De onkosten en salarissen van de commissaris, de secretaris, de advocaat en de bode als “andersints over des praesentie vallende gene uitgesondert” worden van de hoofdsom afgetrokken. In de boedel resteren verder de kosten van huishuur, achterstallige boelgoederen vanaf 1 mei 1641, waaruit blijkt dat het echtpaar voor die datum al was overleden.

Onder de debiteuren worden genoemd, Thijs Albert en Baernt Baernts als pachters van de zoete wijnen voor 54 car gld in verband met achterstallige impost van wijnen over de afgelopen periode.

Joris Steerlincks te Amsterdam voor 230 car gld en 8 penningen volgens een obligatie uit 1625 Jan Jaspers en Sijbrich Jacobsdr, echtelieden te Leeuwarden, volgens een obligatie van 1627 van 18 car gld en 4 stuivers. De schuld was dus nog steeds niet afbetaald!.

De Bouwmeester van Leeuwarden, Anthonius van Hees met een bedrag van 189 car gld en zeven stuivers wegens een obligatie van 1627.

Agge Wypckes Loyter, biersteker te Stavoren met een bedrag van 300 car gld volgens een obligatie van 1633 en daarboven een som van 12 car gld en 3 stuivers inzake een consignatie en uitvoering van een betaling van een obligatie van 204 car gld en 12 stuivers van 1636 en verder met een som van 47 gld en twee stuivers voor gehaalde bieren.

De oude burgemeester Garrijt de Witt van Hulst met een som van 75 car gld. volgens een contract uit 1628.

Daarna volgt de buurvrouw, Claesgen, Aellert Garrijts weduwe, met een som van 100 car gld. volgens een obligatie uit 1638 en verder met een som van 14 gld wegens gehaalde specerijen.

De burgemeester de Witte zal nog 145 gld confisceren vanwege verschenen rente voor de bouwmeester van Hees in verband met gehaalde wijnen.

De deurwaarder, Claas Boonstra, met een som van 17 gld en anderhalve stuiver voor zijn verdiende salaris.

Jan de Ridder, koopman tot Amsterdam, met een som van 14 gld.

Johannes van Juwema verklaart dat hem als crediteur de overgelegde declaraties "te sullen moghen competeren". De zaak wordt afgeloten op 28 augustus 1641 ⁷.

Johannes moet een broer zijn geweest. Hij ging op 9 juli 1626 te Leeuwarden (3e proclamatie) als Johannes van Juwema met Jay Grates van Stavoren (!). Zij trouwden echter pas op 24 juni 1627 te Leeuwarden.

Jan Jacobs.

De derde herbergier is **Jan Jacobs**.

Op 24 december 1646 zijn de eigenaren, Frans Eikema en Bely Melsdr, overleden en wordt de "schoone & heerlycke huijsinghe & stede" alwaer "**d' Witte Swaen**" uit hangt door notaris Mr. Jacob Pastoor uit naam van de erfgenamen (ab in testato, dus zonder nageslacht) openbaar aan de meest biedende verkocht. De verkoop vindt ook plaats in "**De Witte Swaen**" waar op dat moment **Jan Jacobs** herbergier is. Claasje, de weduwe van Allert Gerrits woont nog aan de zuidzijde en Evert Jans aan de noordzijde. Dan zwijgen de bronnen weer.

Jan Agges.

Op 9-6-1658 treedt Jan Agges, herbergier in "**de Swaen**" voor hem en noie uxure (namens zijn vrouw) als eiser op tegen Riemer Ulckes, wagenae alhier ⁸.

Op 28-10-1657 woonde hij nog als herbergier in Leeuwarden. Op deze dag wordt hij voor het nedergericht van Stavoren aangeklaagd door de Procureur Fiscaal "Ratione Officij" ⁹.

Hoe lang de herberg daarna nog heeft bestaan is daarom niet bekend.

Herberg aan de Delft ten zuiden van de Kerksteeg.

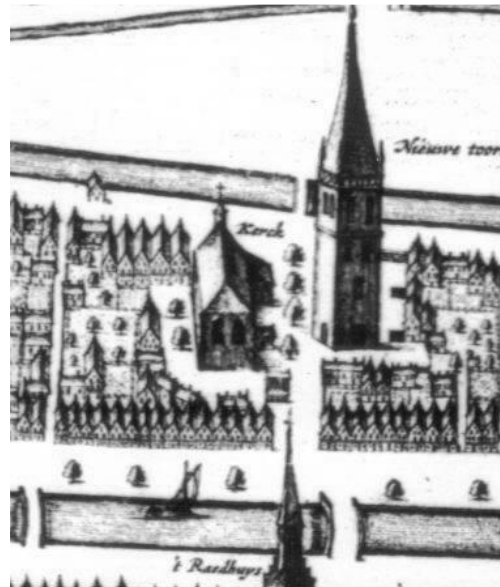
Deze herberg stond in het Suidooster Quartier aan de Delft, één huis verder van de Kerksteeg dan de herberg "De Witte Swaen". De achterzijde grensde aan het kerkhof. In de herberg was, zo blijkt uit de stukken, ook een apotheek gevestigd. Deze combinatie komt toevallig ook voor bij de uitbater van de herberg "de Witte Swaen", Christiaan Juwema.

Here Romckes en Rieme Holckes.

Het is niet bekend wanneer Here Romckes als herbergier door het leven ging. We komen dit echtpaar voor het eerst tegen in 1638, maar dan nog zonder vermelding van een beroep. Als burgers van Stavoren kopen zij een huis met schuur en stede op het afgebroken Blokhuis van de erfgenamen van wijlen Sijbolt Sijbolts ¹⁰. In hetzelfde jaar verkopen zij dit huis weer aan het echtpaar Reijner Hans en Tettien Hettes ¹¹.

Op 3 april 1639 verkoopt Here Romckes, burger en nu **herbergier** te Stavoren een huis en stede bij de Noorder Poort, bewoond door het echtpaar Pieter Jacobs en Ithien Riencks, voor 1.450 car. gld. aan Hendrick Douwes en Taed Riencks, echtelieden en burgers van Stavoren ¹².

Ithien Rienckx, wordt in 1636 genoemde als **herbergier** in een proces tegen Andries Ritsckes ¹³. Er staat geen herbergierse, maar dat zou er wel moeten staan. Pieter en Ithien trouwden begin 1636 te Staveren.

Ronde de oude kerktoeren fragment F de Wit

Reyn Minnes Hillema en Swobke Rommerts.

Volgens de proclamatie van 5 mei 1640 kopen ene **Jasper Hisses** en **Aelck Jouckesdr**, echtelieden wonende te Warns, een “seeckere huijsinge, schuiere en stede cum annexis, voor 2.000 car. gld. van de huidige bewoner, **Here Romckes**.

Dat het om de herberg gaat blijkt uit het feit dat in elke acte het huis van de weduwe van Allert Garrijts en zijn erfgenamen ten noorden tegenkomen. Het huis van de erfgenamen van Pieter Boins staat ten zuiden. De voorzijde ligt aan de zogenoemde Raethuijsspost, dit is de brug tegenover het Raadhuis aan de overkant van de Delft, zowaar een mooie plek voor een herberg!

Volgens het “accoord in’t acteboek der stede Stavoren, geregistreerd opte 18 maj 1634,” is het huis belast met de verplichting om de gezamenlijke afwatering met het huis van Pieter Boins in stand te houden. Er wordt aanvankelijk tegen de koop geprotesteert maar daar wordt later van afgezien.

Op 16 februari 1642 kopen **Reijn Minnes Hillema** en zijn vrouw **Swobke Rommertsdr** wonende te Stavoren van **Jasper Hisses** en **Aelck Jouckesdr** wonende te Warns voor 1.560 gld. een pachtvrije huising en stede in het Suidooster Quartier, althans bewoond en gebruikt door **Hans Hansz** cum uxore, met dezelfde burens als in 1640,. Ook nu wordt geprotesteerd maar de koop gaat door ¹⁴.

Reyn Minnes en Swobke Rommerts kwamen uit Sneek, waar ze in ieder geval in 1634 een zoon Minne lieten dopen.

In 1643 treedt Foeck Jelles, “pachtenaer van de binnenlantsche Veeren” op als eiser tegen Reyn Minnes Hillema ¹⁵ en in 1644 treedt Reijn Minnes Hillema als eiser op tegen Uilck Ripperts ¹⁶. De inhoud van deze zaken zijn niet bekend.

Op 19 december 1645 vindt in aanwezigheid van de deurwaarder van het Hof van Vriesland, Horatius Algeri, in de herberg van **Reyn Minnes, apotheker en herbergier**, een openbare rechtzaak plaats over een vordering en de verkoop van een huis te Stavoren ¹⁷.

Hans Hansen, herbergier.

Hoewel het bekend is dat Hans Hansz cum suis hier al in 1642 woonde, ontmoeten we hem op 14 april 1647 als **Hans Hansen, “herbergier alhier”** in een zaak tegen **Broer Reijers, mede herbergier**, wonende binnen Stavoren “int Schilt van Vranckrijck” in verbant met een geschil over huurzaken ¹⁸.

Op 18 oktober 1646 werd in Stavoren de derde proclamatie van het voorgenomen huwelijk van ene **Hans Hansen**, wonende te Koudum, en Hiltie Tiebbes, wonende te Indijk, afgekondigd. Op 3 december

1648 trouwt een naamgenoot **Hans Hansen** met Thied Eversdr te Stavoren. Het is niet bekend of dit een en dezelfde persoon is.

We gaan weer verder met Reyn Minnes Hillema.

Reyn Minnes, burger en herbergier, treedt in 1648 nogmaals als eiser op tegen Uilck Ripperst. Reyn eist een boete van 20 Friesche ridders ¹⁹.

Op 20 juli 1649 vergadert de regering van Stavoren over het feit dat sommige herbergiers de lijsten op 't stuk van de stadsdaalder overtreden en proberen in te breken in de ordonnanties. De magistraat stelt de voorschriften opnieuw vast en zegt dat iedereen zich hier precies aan moet houden. Ze verbieden Reijn Minnes om bier bij 't vat in te leggen en om bier te tappen voor en aleer hij zijn achterstallige belastingen heeft betaald ²⁰.

In 1650 is het Albert Wessels Cluppel, boekvercoper tot Enckhuijsen die **Reyn Minnes Hillema** voor het nedergericht van Stavoren daagt 21 en in datzelfde jaar daagt Francoys Lodewijx, koopman te Amsterdam, **Rein Minnes Hillema** en **Antien Hillema**, zijn dochter, "voor soo veel nood gesterckt met haer vader" voor het nedergericht ²².

In 1651 en 1652 komt eerst Epe Coenders, procureur fiscaal van het nedergericht op tegen **Reyn Minnes Hillema, burger en apotheker** en later is het Reyn Minnes zelf die tegen Reijner Hans (de Wilde) procedeert ²³.

Op 24 maart 1654 is de weduwe en erfgenaam van **Reyn Minnes Hillema**, in leven **herbergier** binnen Stavoren eiseres tegen dezelfde Reijner Hans (de Wilde) ²⁴.

Jammer genoeg is niet bekend waarom Reijner Hans regelmatig in conflict is met Reijn Minnes en zijn weduwe. Hoe lang de herberg daarna nog heeft bestaan is niet bekend.

De omgeving van de Noorder-poort in 1616, fragment Nicolaes van Geelkercken

Herberg "De Wildeman".

15 juli 1679 Hof van Friesland. Geschil over vermeende laster tegen Evertje Martens, vrouw van Adriaan Hendriks te Stavoren. Zij betoogde in oktober 1674 ten huize van **Jeltie Joosten**, weduwe van **Jan Hanse**, herbergierse in de Wildeman te Stavoren schandelijk te zijn toegesproken en oneerbaar te zijn betast. Alles speelde zich af in de herberg ²⁵.

Jeltie Joosten en Jan Hansen trouwden te Stavoren op 13 mei 1666. Jan was in 1674 dus overleden. Op 4 april 1675 trouwde te Stavoren ene Jeltie Joosten met Pieter Martens.

Herbergen bij de Noorderhaven

Herberg "de Moeriaenscop".

Deze herberg stond op t' Noord-einde bij de stadspoort. tussen de stadswal of weg ten noorden en de daarachter grenzende kamers van derden. Hier kwamen de havenwerkers, zeelieden en kooplieden die dichtbij de haven zaken deden, onderdak en wellicht vertier zochten.

Vermoedelijk stond de herberg in de huidige Smidstraat.

De eerste herbergier die hier genoemd wordt is **Lenert Warners**.

Op 30 januari 1633 koopt **Lenart Warnes, burger en herbergier** in Stavoren, als vader en wettige voorstander over zijn kinderen bij wijlen zijn vrouw **Lijsbet Willemsdr** wettelijk geprocureert, met decreet van het gerecht en bij het uitgaan van een brandende kaars (een soort van openbare veiling) een pachtvrije “seeckere gerechte helft van een husing en stede in het Suidooster Quartier in de Dubbelstraet aldaer”. Het huis wordt thans bij Willem Backer bewoont, de andere helft is al in zijn bezit.

Er zijn meerdere personen die hier tegen protesteren maar de koop gaat door en secretaris Frans Eikema plaatst plechtig zijn handtekening met het getal 35: zijn leeftijd. (NB: hij is echter geboren rond 1592 dus was zijn leeftijd rond de 40!) ²⁶.

In datzelfde jaar, op 22 mei, verkoopt **Lenert Warners, herbergier** te Stavoren, het hele huis dat nog door Willem Backer wordt bewoont, nu “beswaert met pacht voor ‘t gasthuijs” aan Mr. Jacob Pastoris, Openbaar Notaris te Stavoren, voor het redelijk hoge bedrag van 1.255 car gld ²⁷.

Op 12 april 1636 dient een zaak voor het plaatselijke nedergerrecht tussen Mr. Anthoni “d’ Maior” als eiser tegen Lenart Warners, **herbergier**, als gedaagde. De inhoud van de zaak is echter niet bekend ²⁸. In 1637 komen we hem weer tegen, maar nu wordt voor het eerst de herberg bij naam genoemd.

Lenart Warners en **Reijnsk Cornelis**, echtelieden en **herbergiers** binnen Stavoren, kopen voor 950 car gld. een “huijsing en stede gelegen op ‘t Noordteijndt bij de Noorder Poorte genaemt het **Moeriaenscop**”. De kopers maken hier al gebruik van en wonen er ook. De vorige eigenares was **Cornelia Holckesdr**, weduwe van **Joannes Hardenburch**, in leven bedienaer des Godts Woorts tot Leijden” (fol. 120v).

Het lijkt niet waarschijnlijk dat de dominee ook als castelein de herberg heeft beheerd maar het is wel curieus en dat maakt nieuwsgierig! Daarom zijn wat gegevens over hem bij elkaar gesprokkeld.

Johannis Pauli Hartenberg of **Hartenbergius** was eerst predikant te Enkhuizen, Amsterdam (1629), Leiden (1631) en aldaar overleden voor 1637. Zijn zoons Petrus en Johannes waren ook predikant. De tweede zoon, Johannes Hartenberg, geboren te Leiden in 1635, was dertig jaar lang, van 1659 tot 1689, predikant te Hoogkarspel. Jarenlang verliep dit waarschijnlijk goed, maar vanaf 1673 lijkt er iets mis te gaan. In 1673, 1674, 1677 en 1689 werd Hartenberg beschuldigd van alcoholmisbruik. In totaal gaan zestien aktes, opgemaakt bij verschillende notarissen, over het drankprobleem van Hartenberg (*bron: Westfries Archief*). Deze Johannes overleed in 1690 (*Nieuw Biografisch Woordenboek (NNBW)*).

In 1638 komen we **Lenert Warners** nog één keer tegen als hij op 11 april als eiser wordt genoemd in een zaak tegen Pieter Heijns Teer (fol. 27). In 1647 duikt de naam van zijn vrouw **Reijnsk Cornelis** nog eens op als zij protesteert tegen de koop van de herberg “De Ossecop” (zie verder). Daarna raken we zowel hen als de Moriaanskop kwijt.

Noten

1 Verwijzing naar dit artikel in ‘t Stavers Krantsie april en augustus 2016.

2 Sententieboek T13-36-11, fol. 22.

3 Hypotheekboek Lwd gg021-100.

4 Hypotheekboek Lwd, gg022-161.

5 Sententieboek T13-36-11, fol. 26.

6 Sententieboek T13-36-11, fol. 36.

7 Sententieboek T13-36-11, fol. 61-63.

8 Sententieboek T13-36-11, fol. 226v.

9 Sententieboek T13-36-11, fol. 221v.

10 Proclamatieboek T13-36-13, fol. 129.

11 Proclamatieboek T13-36-13, fol. 132.

12 Proclamatieboek T13-36-13, fol. 139.

13 Sententieboek T13-36-11, fol. 15v.

14 Proclamatieboek T13-36-13, fol. 191.

15 Sententieboek T13-36-11, fol. 76.

16 Sententieboek T13-36-11, fol. 987v

17 Senetntieboek T13-36-11, fol. 241.

18 Sententieboek T13-36-11, fol. 95v.
19 Sententieboek T13-36-11, fol. 120v.
20 Recesboek T13-36-17.
21 Sententieboek T13-36-11, fol. 139.
22 Sententieboek T13-36-11, fol. 137v.
23 Sententieboek T13-36-11, fol. 148 en 156v.

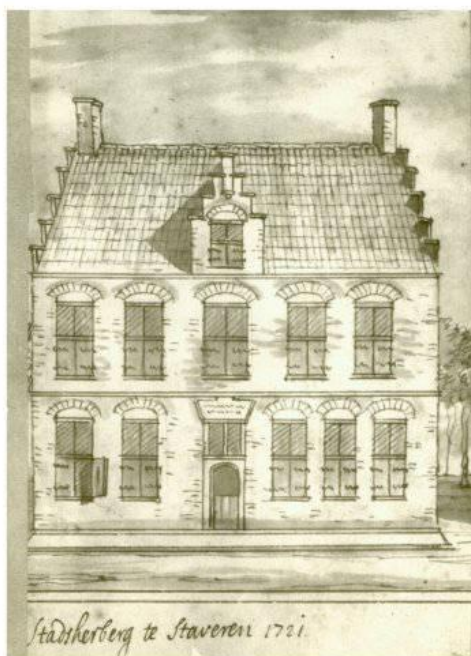
24 Sententieboek T13-36-11, fol. 174 en fol. 187v.
25 Hof van Friesland nr. 16548, GJB 2011, blz. 104.
26 Proclamatieboek T13-36-13, fol. 58v.
27 Proclamatieboek T13-36-13, fol. 74.
28 Sententieboek T13-36-11, fol. 10v.

Herbergen in de 18e en 19e eeuw

Overdruk uit 'Staveren ó Staveren'.

In de achttiende eeuw had Stavoren 3 herbergen, waarvan de namen nu nog bekend zijn. De oudste herberg is "Het vergulde Hoofd". Dit was eerst de stadsherberg, omdat ze eigendom was van het stadsbestuur. Hier konden gasten van de stadsregering en andere bezoekers logeren. Zo'n herberg was nodig, want op één dag heen en terug naar Leeuwarden was niet mogelijk. Het "Vergulde Hoofd" was woonhuis, hotel, herberg en er was ook een schuur en een stalling voor paarden en wagens bij. "Het Vergulde Hoofd" stond naast het stadhuis, aan de zuidzijde. Nu Voorstraat 98. De Burgemeesters en de vroedschap vergaderden ook in de stadsherberg. In 1703 besloot het stadsbestuur "bij openbaare opveijlinge aen de meestbiedende bij strijkgelt te verhuren een heerlijke ende welgelegen harbergh 't Vergulden Hooft genaemt, voorsien met roiale kamers ten dienste van passagiers ende alle andere personen, staende ende gelegen aen d'suydkant van hun stadhuys". De verhuur gold voor een periode van 3 jaar. Eén van de bepalingen was, dat de verhuurder voor goede accommodatie en goede wijn en bier moest zorgen en het stadsbestuur hield de bovenkamer in eigen gebruik als vergaderzaal. In 1775 werd "Het Vergulde Hoofd" verkocht. Bij de bepalingen van de verkoping staat: " zijnde het onderhoud van de raadkamer, boven de huising zo verre het binnenwerks is aan de Stad". De waard kon de heren tijdens de vergadering mooi van hun natje en droogje voorzien. Soms liep dat uit de hand. Hospes Egbert Bosma leverde eens per jaar een rekening in. In 1767 schrokken de heren stadsbestuurders zo van deze rekening, dat ze bepaalden dat er voortaan iedere week moest worden afgerekend.

Bovendien wilden ze zelf tabak, pijpen en wijn inslaan en op de secretarie bewaren. De herberg op de plaats waar nu het hotel "De Vrouwe van Stavoren" staat is van jonger datum. Ze lag buiten de stad aan de haven. Nadat "Het Vergulde Hoofd" door de stad was verkocht werd deze herberg aan de haven ook wel "Stadsherberg" genoemd. Toen waren er dus twee stadsherbergen. In de "Nieuwe geographische Nederlandsche Reise- en Zakatlas", die in 1773 in Amsterdam is uitgegeven staat: "De voornaamste Logementen zijn hier: In Amsterdam by 't Stadhuis, en de twee Stadsherbergen, binnen en buiten". In 1792 vindt de openbare verkoping plaats van een deftige huisinge en herberg, "Stads-herberg", voorzien van drie boven- en benedenkamers, keuken en stalling voor ca. 20 paarden, buiten de poort aan de haven. Veel reizigers uit Friesland naar Holland namen in Stavoren de boot, want er was een veerdienst op Enkhuizen en op Amsterdam. Bovendien was er een veerdienst op Sneek en Leeuwarden. Je kon dus in Leeuwarden de veerboot naar Stavoren nemen, maar als je verder wilde moest je in Stavoren overnachten, want een

reis van Leeuwarden naar Amsterdam duurde minstens 2 dagen. Voor reizigers die te paard, of met de koets in Stavoren kwamen was er de mogelijkheid om hun paarden te stallen. De koetsen en paarden konden trouwens ook met de boot mee. In het reglement van de turf-, rogge- en zoutdragers van 1765 staat: "De beëdigde turf-, rogge- of zoutdragers zullen ook alleen gequalificeert zijn het vee, dat alhier gescheept word om naar Holland of Elders vervoerd te worden, alsmede de rijtuiggen, in de schepen te sjouwen en daar voor genieten zoo volgt. Voor een paard te lieden of te hijsen ter keuze van de eigenaar een Schelling, meerdere na proportie. Van een Koets vier Schellingen, een Wagen twee Schellingen. Van een Chaise één Schelling". In 1800 wordt de Stadsherberg weer verkocht. Nu is Livius Gabini koper. Dit was geen Italiaan, want zijn vader heette gewoon Gabe. Hij vond Livius Gabini waarschijnlijk deftiger dan Lieuwe Gabes. Herberg nummer drie was "De Witte Arend". Deze stond aan de andere kant van het stadhuis. Het is nu de kerk van de Baptisten Gemeente aan de Voorstraat. Misschien heette deze herberg eerst wel "In Amsterdam". Er zullen zeker meer cafés zijn geweest, waarvan de namen nu niet meer zijn bekend. In 1766 kreeg stadssecretaris Binkes bijv. toestemming om een door hem gekocht huis in het Zuid Westerkwartier tot herberg in te richten. Bovendien had Stavoren 2 bierbrouwerijen en twee jeneverstokerijen, die aan huis mochten tappen. Niemand hoefde dus te verdrogen. De beide jeneverstokers, Jouke Jans en IJsbrand Dirks klopten in 1796 om steun aan bij het stadsbestuur. Het was nadelig voor Stavoren en de Staverse fabrikanten, dat van alle jenever evenveel belasting moest worden

betaald. Jenever van buiten de stad moest volgens hen zwaarder worden belast. Ze kregen hun zin. Voortaan moest van ieder anker Staverse jenever 4 gulden en 10 stuivers accijns worden betaald en van import jenever 5 gulden en 10 stuivers. Soms liep het drankgebruik uit de hand en sluitingstijden waren ook in de achttiende eeuw al een probleem. In 1796 bepaalde het stadsbestuur voor de zoveelste keer, dat er na tien niet meer mocht worden getapt "in de gemeene Haard". Bovendien werd bepaald, dat de kolfbaan in de "Stads-herberg" op zondag, tijdens de preek gesloten moest blijven. Niet iedereen hield zich blijkbaar aan de regels, want in 1798 werd opnieuw bepaald, dat de casteleins na 10 uur niet meer mochten tappen of gezelschap houden. En in stokerijen mocht men voortaan alleen staande een borrel drinken en zij moesten om 9 uur sluiten. De boete was 3 gulden, zowel voor stokers, casteleins en klanten.

Stadsmajoor Pieter Rommerts moest toezicht houden. Het volgende jaar was het helemaal mis. Door de Engelse inval lagen er veel schepen in de haven, die de oversteek niet durfden te wagen. Dit leidde tot onrust en vaak was dronkenschap de oorzaak. Het stadsbestuur bepaalde daarom, dat er op zondagavond na 8 uur niet meer mocht worden getapt. Pieter Pieters Velzen, de castelein van "De Witte Arend" trok zich hier niets van aan. Hij overtrad deze bepaling moedwillig en behandelde de dienaars van het gerecht schandelijk. De burgemeesters lieten dit niet op zich zitten. Ze beslisten dat hij zijn zaak 6 weken moest sluiten. Geen halve maatregelen dus. Of deze maatregel ook echt is uitgevoerd vermelden de boeken niet.
